

Yearbook of Muslims in Europe

Volume 2

Editor-in-Chief

Jørgen S. Nielsen

Editors

Samim Akgönül
Ahmet Alibašić
Brigitte Maréchal
Christian Moe

05 Haziran 2024

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

BRILL

LEIDEN • BOSTON
2010

REVIEWS

Laïclik
120034

Laïcité en débat: Principes et représentations en France et en Turquie. Ed. Samim Akgönül. Strasbourg: Presses Universitaires de Strasbourg, 2008. P. 335. Pbk. ISBN 978-2-86820-385-4. €26.

rev. Ahmet T. Kuru

Are practices of secularism in France and Turkey similar or different? "It depends" is the correct answer. In comparison with secularism in the United States and India, where religious symbols are accommodated in the public sphere, secularism in France and Turkey appear to be similarly exclusionary. In other words, if one categorises cases with mutually exclusive *typologies*, France and Turkey are in the same (assertive secularist) category, unlike (passive secularist) America and India. On the other hand, if one conducts in-depth analysis to evaluate cases along a *continuum*, France and Turkey differ in numerous ways in terms of their practice of secularism.¹

Laïcité en débat successfully reveals this complex similarity-difference dynamics of secularism in France and Turkey. As an interdisciplinary work par excellence, it brings together scholars of history, law and philosophy, among other disciplines. The "Introduction" by the editor, Samim Akgönül, is a systematic comparative analysis of secularism in France and Turkey. It emphasises that in France Catholic schools survived even during the staunchly anti-clerical Third Republic, whereas in Turkey all Islamic schools were shut down during the 1930s and 1940s. To explain this difference, Akgönül points to the authoritarian regime in Turkey in those decades, as well as the institutional strength of the Catholic Church in France. He traces how secularism in both cases, starting from a radical origin, has become more moderate over the decades. Some issues, however, such as the headscarf bans, indicate that in both countries the history of secularism moves back and forth rather than in a linear process of moderation.

I would like briefly to mention some noteworthy chapters. Gilbert Vincent's essay elaborates on the philosophical roots of secularism, especially regarding morality, religion, and the state. Gérard Groc

¹ See Kuru, Ahmet T., *Secularism and State Policies toward Religion: The United States, France, and Turkey* (New York: Cambridge University Press, 2009).

695-636

Mustafa Kemal, sahada lider, diplomat ve komutan olarak kendisi olmuş, güç temerküzü için kıyasıya mücadele etmiş, *realpolitik* temelli dış siyaset yaklaşımıyla elindeki kozları sonuna kadar kullanmış, Birinci Dünya Harbi başındaki başarısız girişimler bir kenara bırakılırsa, 1897 yılından beri taarruz harbi yapmamış bir ordudan elde kalanı, her türlü limiti zorlayarak zafere ulaştırmıştır. Buna karşılık, bu dönemde ileri sürdüğü düşünce ve analizlerle zoraki ve benimsemediği bağdaştırmalar yapmıştır. Bu, bir tercih değil, koşulların doğurduğu bir gelişmedir. Ancak, kazandığı karizma, edindiği saygınlık ve oluşan yeni şartlar onun, yaklaşık dört yıllık bir parantez sonrasında devlet kurucusu ve millet inşa edicisi konumunda kendisi olarak konuşması ve siyaset geliştirmesini mümkün kılacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, "Hangi Atatürk?" sorusunun fazla anlam taşımadığı ortadadır. O, dünya görüşü, temel tezleri ve gelecek tasavvuru ciddi dönüşümlere uğrayan, savrulmalar yaşayan bir lider olmamıştır. Söylemindeki çarpıcı değişime karşılık, bu konulardaki "gerçek" yaklaşımları açısından, 1919 ilkbaharında nerede ise 1922 sonbaharında da aynı yerdedir.³⁵²

05 Haziran 2024

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

³⁵² Bunun vurgulanması için bkz. Ya'kub Kadri, "Büyük Nutkun Fâ'ideleri, 3," *Hâkimiyet-i Milliye*, 12 Teşrin-i sani 1927.

8

Laik Cumhuriyet ve Din

Laiklik

120034

Başkumandanı olduğu TBMM Orduları, gösterdiği hedef olan Akdeniz'e ulaştığında, Mustafa Kemal, İslâm coğrafyasının yanı sıra Batı sömürgeci haline gelmiş toplumlarda da hayranlık uyandırıcı bir lider imajı kazanmış durumdadır. Kararlarının itiraz edilemez olduğu düşünülen İtilâf devletlerinin dayattığı "status quo"yu reddederek savaşmış, zafer kazanmış ve Hıristiyan güçlerin egemen olduğu dünyada yeni, bağımsız bir İslâm devletinin temellerini atmıştır.

Başarısı, Batı dışı dünyada 1905 Japon zaferi benzeri bir etki yaratmış; Müslümanlar tarafından ise Anadolu'daki "cihad"ın muzafferiyeti, ezilen, sömürgeleştirilen ümmetin zincirlerini kırması olarak görülmüştür. Dolayısıyla, Mustafa Kemal, eğilimlerinden bağımsız olarak, bu çevrelerin entelektüel ve siyasetçileri için çarpıcı bir rol modeli haline gelmiş, Hint Millî Kongre Partisi lideri ateist Jawaharlal Nehru'dan Tahrik-i Pakistan hareketinin fikir babası Pencaplı dindar şair Muhammed İkbâl'e ulaşan bir yelpazedeki toplum önder ve entelektüelleri Ankara'daki "Gazi"ye duydukları hayranlığı dile getirmişlerdir.¹

Gördüğü küresel ilgiye karşılık, İstiklâl Harbi sırasında kullandığı söylemin sosyalist çevrelerde yarattığı etki kısa sürmüştür; *Pravda*, 1923 yılı başlarında, Mustafa Kemal'in "Türk kitlelerinin davasına ihanet ettiği," "Avrupalı zengin efendilerinden lütüfler" kapmaya çalıştığı ve zaferini Üçüncü Enternasyonal kanalıyla sağlanan komünist desteğe borçlu olduğunu unuttuğunu iddia etmiştir.²

"Kapitalizmin yok edilmesi" ve "Batı emperyalizmi"nin yıkılması için yapılacaklar üzerine düşüncelerini iletmişti Stalin'in, 1927 yılında, Kemalizmin bir "yukarıdan aşağıya," millî ticaret burjuvazisi hareketi olduğu; ilk evresinde emperyalist işgal güçleriyle mücadele ettikten sonra, "işçi ve köylüler aleyhine"

¹ Bkz. Jawaharlal Nehru, *The Discovery of India* (London: Meridian Books, 1951), 327-28; Fazlur Rahman, "Muhammad Iqbal and Atatürk's Reforms," *Journal of Near Eastern Studies* 43/2 (Nisan 1984): 157-62.

² "Soviet Attack on Kemal Pasha," *The Times*, 8 Şubat 1923.